

Original Article

The Executive Criminal Policy of the Iranian Legal System in Relation to the Prevention of Forgery in the Light of the Law on Registration of Deeds and Property

Mohsen Rajabi¹, Gholamhossein Masoud^{2*}, Mohsen Shekarchizadeh³

1. Ph.D. Student, Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. (Corresponding Author) Email: gh.masoud@iaun.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Law, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran.

Received: 7 Sep 2020 Accepted: 2 Feb 2021

Abstract

Forgery is one of the most significant registration crimes. A special feature that distinguishes the crime of registration, including the crime of forgery from the public crime, is that the registration crime is directly related to the official registration of documents and property. This paper aims at examining the important question of how the executive criminal policy of the Iranian legal system in relation to the prevention of forgery can be analyzed in the light of the Law on Registration of Deeds and Property. The present paper is an analytical descriptive, applying the library method. The results indicate that Iran's criminal policy in preventing registration forgery is based on criminal prevention and repressive. The legislator has taken an important step in the field of non-criminal prevention in the form of prevention by enacting electronic registration laws in order to prevent registration forgery. Accordingly, the elimination of handwritten books, the implementation of electronic registration in notaries, and the equipping of notaries with electronic fingerprinting systems will greatly assist the notary in authentication and also has paved the way for reducing the crimes of forgery. It also leads to improving the speed and accuracy in preparing and registering documents, authenticating individuals, and preventing the malice of users. In addition, social prevention in the form of culture-building can be effective in the paper with the crime of forgery, but the fact is that situational prevention has a greater impact.

Keywords: Crime of Forgery; Criminal Policy; Executive Criminal Policy; Non-Criminal Prevention

Please cite this article as: Rajabi M, Masoud GH, Shekarchizadeh M. The Executive Criminal Policy of the Iranian Legal System in Relation to the Prevention of Forgery in the Light of the Law on Registration of Deeds and Property. *Iran J Med Law, Special Issue on Human Rights and Citizenship Rights 2020; 601-616.*

سیاست جنایی اجرایی نظام حقوقی ایران در قبال پیشگیری از جعل در پرتو قانون ثبت اسناد و املاک

محسن رجبی^۱، غلامحسین مسعود^{۲*}، محسن شکرچی‌زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. (نویسنده مسؤول) Email: gh.masoud@iaun.ac.ir

۳. استادیار، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

دریافت: ۱۳۹۹/۶/۱۷ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۴

چکیده

جعل یکی از مهم‌ترین جرائم ثبتی است. ویژگی خاصی که جرم ثبتی و از جمله جرم جعل را از جرم عمومی متمایز می‌کند، این است که جرم ثبتی در ارتباط مستقیم با ثبت رسمی اسناد و املاک است. در این مقاله تلاش شده به بررسی این سؤال مهم پرداخته شود که سیاست جنایی اجرایی نظام حقوقی ایران در قبال پیشگیری از جعل در پرتو قانون ثبت اسناد و املاک چگونه قابل تحلیل است؟ مقاله حاضر توصیفی - تحلیلی بوده و با استفاده از روش کتابخانه‌ای به بررسی موضوع مورد اشاره پرداخته است. نتایج بیانگر این امر است که سیاست کیفری ایران در پیشگیری از جعل ثبتی، مبتنی بر پیشگیری کیفری و به صورت سرکوبگرانه است. قانونگذار در حیطه پیشگیری غیر کیفری در قالب پیشگیری با وضع قوانین ثبت الکترونیک گام مهمی در راستای پیشگیری از جعل ثبتی برداشته است. بر این اساس، حذف دفاتر دست‌نویس، اجرای ثبت الکترونیک در دفاتر اسناد رسمی و تجهیز دفاتر اسناد رسمی به سامانه اخذ اثر انگشت الکترونیکی تا حدود زیادی سردفتر را در امر احراز هویت یاری می‌کند و زمینه‌ساز کاهش جرائم جعل و در حکم جعل ثبت شده و به ارتقای سرعت و دقت در تنظیم و ثبت اسناد، احراز هویت اشخاص، جلوگیری از سوءنیت استفاده‌کنندگان گردیده است. علاوه بر این، پیشگیری اجتماعی به صورت فرهنگ سازی می‌تواند در مقاله با جرم جعل ثبتی تأثیرگذار باشد، اما واقعیت امر است که پیشگیری وضعی بیشتر تأثیر را به همراه دارد.

واژگان کلیدی: جرم جعل؛ سیاست جنایی؛ سیاست جنایی اجرایی؛ پیشگیری غیر کیفری

سیاست قوه مجریه در خصوص کنترل جرم که ناظر بر چگونگی اجرای قوانین و رویه قضایی موجود است، سیاست جنایی اجرایی را تشکیل می‌دهد که نقش پلیس (در معنای گسترده آن شامل همه ضابطان دادگستری) در آن اهمیت ویژه‌ای دارد؛ نقشی که در سطحی کلان به وظیفه پلیس در تأمین امنیت داخلی کشور بازمی‌گردد، به این صورت که پلیس به دو صورت نقش فعالی در تحقق این سیاست می‌تواند ایفا نماید. هم از جهت کشف و دستگیری متهمین که در مقام ضابط قضایی صورت می‌گیرد و هم از جهت حضور و گشت‌زنی پلیس در جامعه که باعث پیشگیری از جرم و تحقق نظم در جامعه می‌گردد. اگر همین پلیس آن‌گونه که باید، عمل ننماید، ممکن است خود منبع بی‌نظمی و ناامنی در جامعه گردد. بنابراین نقش و اهمیت قوه مجریه از این جهت که رکن اجراءکننده سیاست جنایی به شمار می‌رود، از دو جهت دارای اهمیت می‌باشد: اول این‌که قوه مجریه تنها رکن با صلاحیت در راستای تحقق و اجرای سیاست جنایی اخذشده، می‌باشد، به عبارت دیگر این قوه مجریه است که نقش فعالی در به ظهوررساندن سیاست جنایی در کنار سایر ارکان دارد؛ از جهت دیگر این‌که این تطبیق و اجرا چنان بایستی در هم‌آهنگی با سایر ارکان صورت گیرد که بتوان با یک سیاست جنایی واحد رو به رو بود، نه این‌که برنامه‌ها و یا عملکرد عوامل اجرای در جهت مخالف با سیاست جنایی پیش‌بینی‌شده از سوی قوه مقننه باشد. به واقع باید گفت سیاست جنایی اجرایی، مجموعه تدابیر، اقدامات و فعالیت‌هایی است که در حیطه وظایف دولت به منظور مبارزه با جرائم و بزه‌کاری انجام می‌گیرد. موضوع سیاست جنایی اجرایی را می‌توان بررسی تدابیر اجرایی در سیاست جنایی دانست (۱).

از طرفی هم مسأله پیشگیری از جرم در همه جوانب سیاست‌گذاری کیفری مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. در حال حاضر در تعداد زیادی از محفل‌های علمی و گفتارها و مباحث پژوهشی، پیشگیری مورد استفاده قرار می‌گیرد و در حیطه سیاست جنایی نیز یک از رکن‌های تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی سازمان‌ها و نهادهای قضایی و حقوقی شمرده

می‌شود. در غالب نظام‌های جزایی دنیا نه‌تنها از اعمال خشونت و کیف‌های هراس‌انگیز تا حد زیادی فاصله گرفته‌اند، بلکه بیشتر به سمت کیفرزدایی نیز حرکت کرده‌اند که علت آن تحقق نتیجه معکوس از مجازات‌های شدید ماقبل است. پیشگیری از جرم در معنای تمامی اقداماتی است که به قصد جلوگیری از ارتکاب جرم در آینده با هدف کاهش بزه‌کاری صورت می‌گیرد (۲). پیشگیری از جرم در زمره پایه‌های اصلی سیاست جنایی است که برای مهارکردن پدیده مجرمانه همواره قابل توجه است. اهمیت این موضوع به صورتی است که پیشگیری از جرم در سطح مقررات فراتقنینی، یعنی در قانون اساسی تعیین و به رسمیت شناخته شده است. همین سیاست، موجب شده تا زمینه‌های اساسی‌سازی حقوق پیشگیری از جرم فراهم شود (۳). با در نظرگرفتن مباحث مزبور، این پرسش ایجاد می‌شود که در فضای سیاست جنایی اجرایی نظام حقوقی ایران فرآیند پیشگیری از وقوع جرم جعل چگونه انجام می‌گیرد؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش در پژوهش حاضر مورد بحث قرار خواهد گرفت، این است که به واسطه فقدان زیرساخت‌های لازم و آموزش کافی برای دستگاه‌های اجرایی به ویژه سازمان ثبت اسناد و املاک، سیاست جنایی اجرایی در فضای پیشگیری جرم جعل نتایج مناسبی را در پی نداشته است.

در ارتباط با پیشینه پژوهش حاضر می‌توانیم به چند اثر مهم اشاره کنیم. مقاله امیرحسین نیازپور که در سال ۱۳۹۳ به چاپ رسیده است: از نظر نویسنده، پیشگیری از جرم، از راهبردهای اصلی سیاست جنایی است که برای مهار پدیده مجرمانه همواره مورد توجه است. اهمیت این راهبرد آنچنان است که پیشگیری از جرم در سطح مقررات فراتقنینی، یعنی در قانون اساسی پیش‌بینی و به رسمیت شناخته شده است. همین سیاست، سبب شده تا موجبات اساسی‌سازی حقوق پیشگیری از جرم فراهم شود. در پهنه حقوق ایران، این راهبرد خبرگان قانون اساسی در قالب اصول متعدد، جایگاه ویژه‌ای به آن اعطا کرده است. در واقع از رهگذر پیش‌بینی شماری از اصول قانون اساسی به پیشگیری از جرم، جنبه اساسی/ فراتقنینی داده شده است تا اقدام در چارچوب سیاست‌های

پیشگیرانه پیش‌بینی‌شده، بر عهده همه نهادها قرار گیرد. در این نوشتار، اساسی‌سازی حقوق ماهوی (الف) و اساسی‌سازی حقوق شکلی (ب) پیشگیری از جرم در ایران بررسی می‌شود (۳).

مقاله علی شیعیه‌علی و همکاران که در سال ۱۳۹۴ به چاپ رسیده است: از نظر نویسندگان، سیاست جنایی مشارکتی که بیانگر نقش و جایگاه مردم و نهادهای اجتماعی و غیر دولتی در فرایند کیفری است، به دو گونه کنشی (پیشگیرانه یا فعال) و واکنشی (پاسخگو یا منفعل) قابل تقسیم است. هدف اصلی سیاست جنایی مشارکتی کنشی یا اولیه، پیشگیری از ارتکاب جرم یا کاهش آن از طریق فرهنگ‌سازی در رفتارهای اجتماعی است که به آن پیشگیری اجتماعی نیز گفته می‌شود و بیانگر نقش مردم در کاهش ارتکاب جرم است. هدف سیاست جنایی مشارکتی واکنشی یا ثانویه، دخالت‌دادن مردم و نهادهای غیر دولتی در فرایند کیفری، پس از وقوع جرم است. در این رویکرد، دیگر نهاد عدالت کیفری، تنها مرجع پاسخگویی و حل اختلاف نیست، بلکه از ظرفیت نهادهای مردمی و جامعه‌ی نیز در این زمینه استمداد می‌شود. با مشارکت مردم در فرایند کیفری، شاهد احترام به اراده مردم خواهیم بود که نتیجه آن افزایش اعتماد عمومی به دستگاه عدالت کیفری و کاهش ارتکاب جرم است. در این نوشتار، هدف اصلی بررسی نقش مردم و نهادهای اجتماعی در مرحله تعقیب کیفری است که در سه گفتار شروع به تعقیب کیفری، حل و فصل اختلاف و اجرای قراردادهای کیفری (با محوریت قانون آیین دادرسی کیفری جدید مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴) مورد بحث قرار می‌گیرد (۴).

در ارتباط با نوآوری‌های پژوهش حاضر باید عنایت داشت که در تحقیقات موجود، سیاست جنایی اجرایی به صورت کلی و بسیار محدود مورد توجه برخی از نویسندگان و پژوهشگران قرار گرفته است، در حالی که در پژوهش حاضر تمرکز ما بر سیاست جنایی اجرایی در چارچوب جرم جعل می‌باشد که این موضوع تا به حال در هیچ پژوهشی مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است.

در ارتباط با اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر ذکر دو نکته حائز اهمیت است: نکته اول اینکه در هر نظام حقوقی مفهوم حکومت قانون به عنوان محور اصلی محسوب می‌شود. مفهوم حکومت قانون یکی از مفاهیم مبنایی و اساسی در عالم حقوق محسوب می‌شود، به طور کلی مقصود از حکومت قانون این است که کلیه روابط تابعان حقوق و آثار آن باید به موجب مقررات و قوانین خوب تنظیم شوند. مفهوم حکومت قانون دارای پنج عنصر اصلی می‌باشد که عبارتند از: ۱- دسترسی به عدالت و رسیدگی قضایی؛ ۲- جزمیت حقوقی و قابل پیش‌بینی بودن؛ ۳- تناسب؛ ۴- برابری و عدم تبعیض؛ ۵- شفافیت. بررسی و شناخت سیاست جنایی اجرایی در پیشگیری از جرم (و به طور خاص جرم جعل) می‌تواند فضایی مناسب برای حل و فصل چالش‌های اساسی مؤلفه‌های حکومت قانون به ویژه شفافیت و عدالت فراهم کند؛ نکته دوم اینکه، اصول دادرسی منصفانه که در همه نظام‌های حقوقی که به عنوان یک مبنای اصلی محسوب می‌شوند، در واقع ضوابطی از حقوق بنیادین بشری هستند که در نظام حقوق بشر بین‌المللی به عنوان قواعد آمره محسوب می‌شوند. مقصود این است که ضوابط مزبور، در رأس سلسله مراتب هنجاری نظام حقوق بشر بین‌المللی قرار می‌گیرند و همه هنجارهای موجود باید منطبق با آن‌ها باشند و هیچ دولتی نمی‌تواند با توسل به عوامل رافع و موجهه مسئولیت (مانند اضطرار) از اجرای تعهدات مزبور استنکاف کند. در واقع اصول دادرسی عادلانه با وجود انحرافات در فرآیند کشف جرم با چالش‌های اساسی مواجه می‌شود که این مسأله برای دولت‌ها در فضای حقوق بین‌الملل بشری نیز مسئولیت‌مشدد ایجاد می‌کند (۵). در ارتباط با ساختار و محدودیت‌های پژوهش حاضر باید دقت داشت که با در نظرگرفتن متغیرهای پژوهش حاضر در ارتباط با محدودیت‌های تحقیق باید عنایت داشت که چارچوب کلی بحث ما محدود به قلمرو موضوعی جرم جعل و همچنین قانون ثبت اسناد و املاک می‌باشد.

مبحث اول: تبیین سیاست جنایی

سیاست جنایی اجرایی در ایران در مجموع و به طور ویژه در جرم جعل، دارای ابعاد و ظرفیت‌های گسترده‌ای است که بعضاً نهادینه نشده است. از این جهت لازم است با برنامه‌ریزی منسجم از ظرفیت‌های مذکور استفاده نمود و آن‌ها را در حیطه هدف‌های معین گسترش بخشید، چراکه قدمی تأثیرگذار به سوی عدالت واقعی برداشته می‌شود. همچنین مشخص شد که پیشگیری وضعی محیطی نسبت به سایر روش‌های پیشگیری، از جمله پیشگیری کیفری و اجتماعی به جهت صرف هزینه کمتر و همسویی هرچه بیشتر با حقوق شهروندی یکی از سودمندترین روش‌های پیشگیری است. این شیوه از پیشگیری به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل و شرایط محیطی جرم‌زا و اقدام در جهت بهینه‌سازی و یا از بین بردن آن شرایط زمینه کاهش مقابله با جرائم را فراهم آورد. از طرفی عدم شفافیت در سیاست جنایی اجرایی می‌تواند مؤلفه‌های حکومت قانون در نظام حقوقی را با چالش‌های جدی مواجه کند. مفهوم حکومت قانون یکی از مفاهیم بنیایی و اساسی در عالم حقوق محسوب می‌شود. به طور کلی مقصود از حکومت قانون این است که کلیه روابط تابعان حقوق و آثار آن باید به موجب مقررات و قوانین خوب تنظیم شوند. مفهوم حکومت قانون دارای پنج عنصر اصلی می‌باشد که عبارتند از: ۱- دسترسی به عدالت و رسیدگی قضایی؛ ۲- جرمیت حقوقی و قابل پیش‌بینی بودن؛ ۳- تناسب؛ ۴- برابری و عدم تبعیض؛ ۵- شفافیت (۶).

سیاست جنایی اجرایی که به تحقیق و بررسی در خصوص وضعیت عملکرد قوه اجرایی کشور در مقابله با پدیده مجرمانه می‌پردازد، سیاستی می‌باشد که در طول تاریخ حیات جوامع پیشرفته در عمل وجود داشته و اعمال می‌شده است، چراکه ارتکاب جرم و برخورد با مجرم تنها مرتبط به زمان حاضر نیست و همیشه با ابزار گوناگون تحقق پیدا کرده است، اما توجه به پیشگیری در کنار مجازات، انحراف در کنار جرم و جامعه در کنار دولت در حال حاضر افزایش پیدا کرده است. روش‌هایی که در گذشته با اسم‌های گوناگون خوانده می‌شد، در زمان حاضر با تجمیع مؤلفه‌های خاص در قالب خرد و

تعقل، عنوان سیاست جنایی اجرایی یافته است. به واقع سیاست جنایی اجرایی سهم قابل توجهی از سیاست جنایی در معنای عام را به خود اختصاص می‌دهد.

۱- گفتار اول: اخلاق در فضای سیاست جنایی

ماهیت سیاست جنایی به گونه‌ای است که با اخلاقیات و ارزش‌ها پیوند ناگسستنی دارد، این امر از واشکافی و تبیین اهداف، مبانی و روش‌های سیاست جنایی چه در مفهوم مضیق و چه در مفهوم موسع آن به خوبی آشکار می‌شود، به گونه‌ای که نمی‌توان بعدی از سیاست جنایی را بدون لحاظ لایه‌ها و رگه‌های اخلاقی و ارزشی آن مورد بررسی قرار داد. این امر هم در گرایش کیفری در دو بعد ماهوی و شکلی و هم در گرایش پیشگیری سیاست جنایی به خوبی نمودار است. افزون بر این اصولاً سیاستگذاری‌هایی که در این زمینه‌ها انجام می‌گیرد خالی از ارزش داوری‌های اخلاقی نیست. در مقابل اخلاقیات فردی و اجتماعی نیز اموری ثابت و لایتغیر نیستند، هرچند اصول اخلاقی ثابتی در تاریخ بشر دیده می‌شود، اما سیاستگذاری‌های کلان اجتماعی و به ویژه در بعد کیفری و پیشگیری می‌تواند در تفسیر این اصول و تطبیق دادن آن بر مصادیق خاص و نیز اصول اخلاقی متغیر به تبع آداب و رسوم تحولات اجتماعی مؤثر واقع شود، بنابراین اگرچه قانون ترجمان اخلاق است، اخلاق نیز متأثر از قانون است (۷).

در این میان وقتی صحبت از سیاست جنایی امنیت‌مدار می‌شود، باید به چالش‌ها و محدودیت‌های ویژه این نوع از سیاست جنایی نیز توجه داشت. از عمده‌ترین چالش‌های مورد بحث، مد نظر قراردادن اصول اخلاقی در این ارتباط می‌باشد، چراکه جهت‌گیری امنیت در هر نوع از سیاست و به خصوص سیاست جنایی ممکن است مورد انتقاد اخلاقی قرار گیرد؛ بحثی که از دیدگاه موازین حقوق بشری که خود متکی به اصول اخلاقی می‌باشد نیز کاملاً برجسته و نمایان است.

از طرفی اما برخی معتقد به جدایی اخلاق از سیاست جنایی هستند. به عبارتی صحیح‌تر، معتقد به حاکمیت اخلاق بد بر سیاست جنایی هستند (۸). چنین وضعیتی را می‌توان ابزارگرایی کیفری نام نهاد. می‌توان هر اقدام و تصمیم متخذه در حوزه سیاست جنایی را که دارای ویژگی‌های زیر باشد،

فرآیند گذار اندیشه مجرمانه به فعل اثر می‌گذارد که نتیجه آن تقلیل میل به ارتکاب جرم و پایین‌آمدن نرخ آن می‌باشد. کنشگران این نوع سیاست، آن گروه از بازیگران عرصه سیاستگذاری جنایی هستند که جدا از درجات تقنینی و قضایی به ایفای نقش در پیشگیری، کشف و تحقیق می‌پردازند، البته این به معنای محصورنمودن کنشگران اجرایی به نهادهای درون قوه مجریه نیست، بلکه هدف اصلی از اضافه‌نمودن وجه اجرایی به کنشگران سیاست جنایی به محتوا و ماهیت ایشان برمی‌گردد و از منظر سازمانی ممکن است به قوه قضاییه و یا قوه مقننه و یا نیروهای نظامی یا انتظامی منتسب باشد (۱۰).

از طرف دیگر مشاهده می‌شود که عوامل اجرایی بر اساس نوع و ماهیت کار خویش، چگونه در کنار دیگر عوامل به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در تنظیم و تنسيق فرآیند جوابگویی به موضوع مجرمانه از بعد پیشگیرانه اثر می‌گذارند. شایان ذکر است هر جامعه‌ای از نظام‌ها و سیستم‌های گوناگونی تشکیل شده است که هر یک قسمت‌هایی از احتیاج‌های اعضای آن را برآورده می‌سازد. در جوامع حال حاضر که سرنوشت اعضای آن در هم تنیده است و دولت در غالب موارد در تمام امور و ابعاد زندگی اشخاص دخالت می‌نماید، نظام‌ها و تشکیلات نیز گسترش یافته است. بااهمیت‌ترین این نظام‌ها در غالب جوامع کنونی به جز نظام کیفری، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد که هر کدام، یکسری نظام‌های جزئی را نیز شامل می‌شود. به طور مثال خرده‌نظام فرهنگی شامل نظام‌های مختلف فکری، اعتقادی، هنری، ادبی، آموزشی، پرورشی و... می‌شود و به همین قیاس نظام اقتصادی از نظام‌های پولی، صنعتی، مالیاتی، کشاورزی، تعاونی، مسکن و... تشکیل شده است. پیشگیری از جرم وظیفه تمام نظام‌های گوناگون به صورت مشترک از جمله قوه مجریه می‌باشد، اگرچه تأثیر بعضی از آن‌ها نسبت به بعضی دیگر ممکن است بیشتر و قوی‌تر باشد (۱۱). در اصل هدف اصلی جامعه حفظ حقوق عمومی، گسترش و اجرای عدالت و تأمین آزادی‌های فردی و اجتماعی است که برای رسیدن به آن، هر طریق موجه غیر قضایی، مناسب به نظر می‌رسد.

ابزارگرایی کیفری نامید: شاخص‌های عینی، شامل توسل به مقوله کیفری به عنوان «در دسترس‌ترین» ابزار، نادیده‌انگاشتن اصول مسلم حقوقی، نادیده‌انگاشتن اصول مسلم اخلاقی. شاخص‌های ذهنی عبارتند از: ۱- قصد دستیابی به یک هدف، فایده یا مصلحت عملی؛ ۲- قصد تمسک به یک راه حل یا تسکین سریع و آسان (۸).

۲- گفتار دوم: رسالت سیاست جنایی اجرایی

رسالت تدوین و هدایت سیاست جنایی و اجرای آن به علت ماهیت چند بعدی و گستردگی آن، به عهده تمامی قوای عمومی و نظام حاکم و حتی هیأت اجتماع می‌باشد. قوه مقننه شالوده و اساس سیاست مذکور را با تقنین جرائم و مجازات‌ها و مشخص‌نمودن محدوده اختیارات نهادهای کیفری و اجرایی تعیین می‌نماید. قوه مجریه، مأمور اداره امور اقتصادی، سیاسی و اداری کشور می‌باشد که جدا از تکلیف کمک به دیگر نهادها، وظیفه اصلی اجرای قسمت‌های مهمی از سیاست جنایی به خصوص در موضوع پیشگیری را بر عهده دارد. قوه قضاییه علاوه بر تصدی امر قضا و رسیدگی‌نمودن به تظلم‌خواهی با مطابقت مصداق‌ها و اعمال قانون به خصوص تهیه طرح‌های پیشنهادی به جهت برقراری هرچه بهتر عدالت قضایی و اجتماعی در تدوین و اجرای سیاست جنایی کشور نقش با اهمیتی را برقرار می‌سازد (۹).

سیاست جنایی در مفهوم موسع خود تمامی تدابیر کنشی و واکنشی را شامل می‌شود. تدبیرهایی که هدف آن‌ها محو نمودن جرم و یا به حداقل رساندن آن است. در این قسمت به بررسی و تحلیل سیاست جنایی اجرایی پرداخته می‌شود و در این راستا در ابتدا رابطه پاسخ‌دهی پیشگیرانه به جرائم با قوه مجریه و سپس رابطه پاسخ‌دهی واکنشی به این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد تا در مباحث بعدی رویکرد سیاست جنایی اجرایی در قبال جرم جعل عنوان شود.

مبحث دوم: پاسخ‌دهی پیشگیرانه به جرائم با قوه مجریه

در این قسمت پاسخ‌های پیشگیرانه یا مبتنی بر تدابیر کنشی بررسی می‌شود که از طرف قوه اجرایی کشور ارائه می‌گردد. پاسخ‌هایی که قهرآمیز و سرکوب‌گر نبوده و تنها بر

پدیده مجرمانه همواره مورد توجه است. اهمیت این راهبرد این‌گونه است که پیشگیری از جرم در سطح مقررات فراتقنینی، یعنی در قانون اساسی پیش‌بینی و به رسمیت شناخته شده است. همین سیاست موجب شده تا موجبات اساسی‌سازی حقوق پیشگیری از جرم فراهم شود. در حقوق ایران، این راهبرد قانون اساسی در اصولی که ذکر شد، جایگاه ویژه‌ای به آن اعطا نموده است (۳).

مبحث سوم: رویکرد سیاست جنایی اجرایی در قبال جرم جعل

موضوع علم سیاست جنایی اجرایی، شیوه پاسخ‌دهی به بزه‌کاری می‌باشد که گویای نگاه حاکمیت به جرم و انحراف به همراه پاسخ‌های دولتی و جامعه‌ی متضمن سیاست جنایی جامعه مذکور است. پیشگیری از وقوع جرم جعل و اعمال رویکردهای سیاست جنایی اجرایی در قبال این جرم که اثرات زیانبار بسیاری چه مادی و چه غیر مادی به عنوان یک جرم برای اکثریت جامعه و دولت‌ها ایجاد می‌سازد، یکی از دغدغه‌های اصلی سازمان‌ها چه دولتی و چه غیر دولتی به صورت عام و سیستم‌های قضایی، امنیتی و نیروی انتظامی به صورت خاص می‌باشد. از طرف دیگر شیوه ارتکاب جرم جعل تحت تأثیر تحولات به وجود آمده در عرصه دانش و فناوری در بعدهای گوناگون در حال تحول بوده که این تحولات، ورودی‌های جدیدی را برای مرجع‌های قضایی و انتظامی برقرار نموده است. به نحوی که امروزه مشاهده می‌شود، جرم جعل از موارد تعیین شده در قانون جزا فراتر رفته و این قانون قادر نبوده است کلیت لازم و مکفی را در باب جرائم مرتبط با جعل ایجاد نماید و در بعضی موارد قوانین خاص که تعیین شده است، کاربرد دارد که از جمله این قوانین می‌توان به قانون ثبت اسناد اشاره نمود. به همین دلیل نیاز به شناسایی و استفاده از روش‌های علمی پیشگیری از جعل و استفاده از پتانسیل‌های علمی روز دنیا احساس می‌شود. در این حیطه، با تکیه بر یافته‌های جرم‌شناسی و تکنیک‌های پیشرفته علمی روش‌های پیشگیری از جعل تبیین می‌گردد.

علاوه بر اقدامات تعقیبی و جزایی که بر حسب آن متجاوزان به کیفر می‌رسند، اقدامات ارشادی قادر است زمینه مناسبی برای پیشگیری از تکوین جرائم باشد. طبیعی است که ایجاد نظم و امنیت عمومی از وظیفه‌های قوه مجریه محسوب می‌شود. به عبارتی وظیفه اصلی یک نظام سیاسی، پشتیبانی همه‌جانبه از زندگی شخصی، اجتماعی، سیاسی، مادی و معنوی تمامی شهروندان به خصوص پاسداری از آسایش و امنیت هر یک از آنان در اجتماع است. مشروعیت یا حقانیت نظام سیاسی رابطه مستقیم با کارایی یا قاطعیت این حمایت دارد. امنیت موضوعی گسترده و چندمؤلفه‌ای می‌باشد که ایجاد آن از وظایف بخش‌های گوناگونی از دستگاه حاکمه است و نمی‌توان تنها یک دستگاه یا نهاد را مسؤول ایجاد امنیت در کشور دانست. نیروهای نظامی، انتظامی و اطلاعاتی قسمتی از برقراری امنیت و احساس امنیت در کشور را عهده‌دار هستند. بر اساس قواعد علمی این موضوع به اثبات رسیده است که اگر جامعه به نحوی باشد که مردم آن بیش از آنکه ناامنی وجود داشته باشد، احساس ناامنی کنند، به مراتب مضرات و تبعات منفی آن بیشتر از خود ناامنی است. جرم پیامد بی‌نظمی می‌باشد و در جامعه‌ای که نظم وجود ندارد، احساس آرامش و امنیت نیز برای مردم وجود نخواهد داشت.

در ایران بر اساس اصل ۴۴ قانون اساسی، اداره بخش دولتی اقتصاد که در مالکیت عمومی است در زمره مسؤولیت‌های با اهمیت دولت می‌باشد که تمامی وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی باید در انجام آن در جایی که به آن‌ها مسؤولیت داده شده است، تلاش جدی انجام دهند. به همین دلیل، دولت می‌تواند دیگر مسؤولیت‌هایی که در بخش اقتصادی در قانون اساسی بر عهده دارد، به تحقق برساند، مانند تنظیم برنامه اقتصادی، توزیع فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد امکان اشتغال برای همه، پیشگیری از تسلط اقتصادی بیگانه، تأمین نیازهای اساسی اعم از مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، آموزش و پرورش که در اصل‌های ۳، ۲۸، ۴۳، ۴۸ و ۵۳ آمده است.

به واقع باید گفت پیشگیری از جرم، از راهبردهای اصلی سیاست جنایی اجرایی به ویژه است که در راستای مهار نمودن

به واقع سیاست جنایی اجرایی در این خصوص در دو مرحله عمل می‌نماید که در مرحله اول، یعنی خط مشی‌گذاری مواردی از جمله پیشگیری را به عنوان سیاست رسمی پاسخ‌دهی در کشور عرضه می‌نماید؛ در مرحله دوم، یعنی پیاده‌سازی، سیاست‌های پیشنهادی، بدنه اجرایی مانند نظام قضایی، پلیس و... حسب وظایف محوله اقدام به اجرا و اعمال سیاست‌های مصوب می‌نماید (۱۰).

۱- گفتار اول: پیشگیری غیر کیفری از وقوع جرم جعل و اعمال سیاست جنایی اجرایی

در این قسمت به بررسی تدابیر سرکوب‌گرانه و پیشگیری غیر کیفری از وقوع جرم جعل و همچنین اعمال سیاست جنایی اجرایی پرداخته می‌شود.

۱-۱- بند اول: تدابیر سرکوب‌گرانه و اعمال سیاست

جنایی اجرایی: تدابیر سرکوب‌گرانه و به عبارتی پیشگیری کیفری به طور مستقیم با نظام قضایی در ارتباط است و به عبارتی این نوع پیشگیری، مجموعه تدابیر و اقداماتی است که هدف از اعمال آن کاهش جرم و بزه، ترس و ارعاب در مجرمان برای عدم تکرار جرائم بعدی، جلوگیری از مجرم‌شدن مجرمان بالقوه، تأدیب اشخاص جامعه به ویژه مجرمان با هدف افزایش نظم و امنیت عمومی و فردی، کاهش انگیزه‌ها و فرصت‌های مجرمانه در اشخاص جامعه، دفاع از حقوق قربانیان جرم در چارچوب قانون می‌باشد (۱۲).

البته تحقق پیشگیری کیفری به وسیله اعمال نظام قضایی نیازمند مقدمه‌چینی و پیش‌بینی راهکارهایی در نظام قانونگذاری است تا بتوان ابزارهای قانونی متناسبی در راستای پیشگیری کیفری در نظام قضایی فراهم آورد. به این ترتیب در پیشگیری کیفری می‌توان از نظام تقنینی و نظام قضایی جهت تحقق هدف‌های پیشگیری از جعل استفاده کرد.

۱-۲- بند دوم: پیشگیری غیر کیفری و اعمال

سیاست جنایی اجرایی: این نوع پیشگیری که پیش از تحقق جرم صورت می‌گیرد، با توسل به اقدامات غیر سرکوبگر که دارای ماهیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... هستند، به منظور جامعه‌پذیری و قانونی‌ساختن اشخاص و حفاظت از

آماج‌های جرم جهت جلوگیری از تحقق جرم به کار می‌رود. از سویی شخصیت مجرم در انجام جرم جعل از خصوصیت زیادی برخوردار است، به این معنی که در عموم موارد، جاعل فردی با تحصیلات خاص و هوشیاری زیاد می‌باشد و در عمده موارد این جرم ناشی از استعداد زیاد جاعل است، علاوه بر این که جاعل، این جرم را در عموم موارد در رابطه با جرائم دیگر مانند کلاهبرداری انجام می‌دهد. همین خصوصیت شخصیت جاعل سبب آن گردیده است که این افراد از پیشرفت‌های علوم مادی استفاده نموده و در جعل سندها و مدارک به غیر از تجربه و تمرین، از راهکارها و امکانات موجود نیز استفاده نمایند. تنوع زیاد این جرم و راه‌های ارتکاب آن نیز که بهره گرفته از استفاده‌های جاعلین از این پیشرفت‌ها می‌باشد، یکی دیگر از خصوصیت‌های جرم جعل است (۱۳).

به این دلایل این قبیل مجرمین، مجرمین خاص هستند و در راستای پیشگیری از ارتکاب جعل روش‌های خاص و منحصری باید اخذ گردد. در حقیقت یک سیاست جنایی مطلوب برخلاف حقوق جزا، تنها تکیه بر سیاست کیفری ندارد، بلکه اصلاح مشکلات اجتماعی، پاک‌نمودن علل ایجاد بزه‌کاری، رفع‌نمودن تبعیضات قانونی و بی‌عدالتی، درمان و بازسازی بزه‌کاران را نیز در زمره خصوصیات خود می‌داند و مفهومی عام و کلی است که در راستای رسیدن به هدف‌های خود، علوم زیادی را در خدمت خود دارد و از سوی دیگر با سازمان‌های فراوانی در رابطه است که از طریق آن‌ها تدابیر خود را به اجرا درمی‌آورد (۱۴). باید دقت داشت که پیشگیری غیر کیفری شامل پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی است که در این مباحث به بررسی این دو نوع پیشگیری در رابطه با وقوع جرم جعل پرداخته می‌شود.

۲- گفتار دوم: پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم جعل

با استناد به اینکه در جرائم اقتصادی به ویژه جرم جعل، مرتکبان در غالب موارد از درجه اجتماع‌پذیری زیادی برخوردار هستند، در عموم موارد عنوان می‌شود که راهکارهای پیشگیری اجتماعی در خصوص این نوع مجرمان زیاد نمی‌تواند تأثیرگذار باشد. از طرف دیگر عدم وجود اطلاع و فرهنگ کافی تنها از طرف بزه‌کار موجب تحقق جرم جعل نمی‌گردد، بلکه

مسائل از حوصله بحث مقاله پیش رو خارج است و تنها برای کامل شدن بحث ذکر شده است (۳).

۲-۲- بند دوم: فرهنگ‌سازی: در رابطه با پیشگیری از

جعل نیز فرهنگ‌سازی از ارزش زیادی برخوردار می‌باشد. مدرسه در این خصوص نقش بسیار مهمی دارد و در پرورش درست شخصیت و اجتماعی شدن افراد بسیار تأثیرگذار می‌باشد، چراکه افراد در این حیطه، علاوه بر سوادآموزی با هنجارهای اصلی جامعه آشنا می‌شوند و وضعیت مواجهه با مناسبت‌های اجتماعی را یاد می‌گیرند. در حقیقت، محیط تحصیلی با داشتن توانایی آموزش آموزه‌های علمی و برخوردارسازی اشخاص از مهارت و امکان کارایی در آینده، زمینه‌های تربیت و پرورش شخصیت این افراد و قانون‌گرایی را ایجاد می‌سازد (۱۶). این موضوع، محیط عنوان شده را به یکی از تأثیرگذارترین سازوکارهای پیشگیری جامعه‌مدار از جرم تبدیل نموده است. شایان ذکر است رسانه‌های گروهی از بااهمیت‌ترین ابزارهایی است که برای تحقق پیشگیری از بزه‌کاری مورد استفاده قرار می‌گیرد، لذا از طریق رسانه‌ها می‌توان با ذکر نتایج شرعی و قانونی جعل و استفاده از سند مجعول این فرهنگ را ایجاد می‌سازد که اشخاص به سمت جعل گرایش پیدا نکنند و به محض مشاهده این اعمال، پلیس و مقامات قضایی و مراجع اجرایی و مسؤولین آن را در جریان قرار بدهند. به این ترتیب به کارکرد فرهنگ‌سازی در پیشگیری از بزه‌کاری به صورت کلی و پیشگیری از جعل به صورت خاص، ضروری است (۱۷).

از دیگر راهکارهای کلیدی در حیطه پیشگیری اجتماعی از جعل می‌توان به پاک‌سازی و بازسازی محلی اشاره نمود و همچنین اشتغال‌زایی، ایجاد کمیته‌ها و شوراهای... نیز قابل ذکر هستند. در این خصوص باید گفت یکی از علل اصلی و ریشه‌ای تمایل برخی اشخاص به ارتکاب جعل در وضعیت اشتغال و امر معاش و به عبارتی بیکاری می‌باشد. مسأله اشتغال تنها به حیطه دانش جرم‌شناسی پیشگیرانه مرتبط نمی‌گردد، بلکه شکل‌دهنده موضوع با اهمیتی در سیاست اجتماعی تمام کشورها از جمله ایران می‌باشد، البته می‌توان در خصوص پیشگیری از جعل به شکل خاص در خصوص

در غالب موارد مشاهده می‌شود که اشخاص به علت حرص، بی‌اطلاعی نسبت به موضوع جعل، بزه‌دیده جاعلین و بزه‌کاران حرفه‌ای گردیده‌اند، از این جهت با مد نظر قرارداد این بعد مسأله، در این قسمت بعضی از راهکارهای کلیدی در خصوص پیشگیری اجتماعی مطرح می‌گردد. پیش از ذکر این راهکارها شایان توجه است در کنار این نظریه، دیدگاهی وجود دارد که به صورت روزافزون بر علت‌ها و فرصت‌های جرم تمرکز دارد. به عنوان مثال مکتب شیکاگو از نیمه دوم دهه ۱۹۶۰ برنامه‌هایی را در خصوص پیشگیری اجتماعی از جرم در شیکاگو طراحی نمود (۱۵) که به نظر در باب جرم جعل مثمرتر است. راهبرد مدرن پیشگیری اجتماعی از جرم یک جنبش حرفه‌ای و مدنی است که از طریق دولت پایه‌گذاری و مورد حمایت قرار گرفته است و ظرفیت دفاع اجتماعی را بالا می‌برد. هزینه این نوع اقدامات باید به عنوان سرمایه‌گذاری محسوب شده و بازگشت این سرمایه از طریق بهبود امنیت عمومی متجلی می‌گردد.

۲-۱- بند اول: خدمات حمایت خانواده‌ها: نهاد خانواده

به عنوان خردترین نهاد اجتماعی، در تکوین ساختار شخصیت روانی، اجتماعی اشخاص نقش مهمی را ایفا می‌نمایند، دیدگاه‌های کامل‌کننده و شیوه زندگی که با تحقیق دقیق و درازمدت حمایت شده‌اند، در فهم این موضوع که چگونه اعمال جنایی و بزه از کودکی ظاهر شده و تا بلوغ ادامه دارد، سهم شایسته‌ای دارند، لذا تهیه محیط خانوادگی سالم تأثیرات زیادی دارد. محیط خانواده، نقش بنیادینی در پروراندن شخصیت افراد و متمایل ساختن آنان به پیروی نمودن از ارزش‌های اساسی اجتماعی ایفا می‌نماید و از برجسته‌ترین سازوکارهای پیشگیرانه است (۳). آموزش صحیح نیز در زمره موارد مهم است. علاوه بر آموزش، وضعیت اقتصادی اثرات چشم‌گیری در وقوع یا عدم وقوع جرم دارد. ادامه وضعیت بد اقتصادی در کانون خانواده، نتایج بسیار نامناسبی را برای خانواده و اعضای آن دارد، چراکه فقر یکی از بااهمیت‌ترین دلایل گرایش اشخاص به جرم است و جرم جعل و به ویژه زبردستان جاعلین از این قاعده جدا نیستند که البته این

۳-۱- بند اول: آموزش راهکارهای تشخیص و

شناخت سندهای مجعول و اصیل: کارشناسان بررسی سند از سه راه برای شناختن اصالت یا جعلی بودن اسناد استفاده می‌کنند که عبارتند از: ۱- بررسی فیزیکی: در این روش، دستگاه‌هایی که دارای ویژگی فیزیکی و نوری هستند، مورد استفاده قرار می‌گیرند که از آن جمله می‌توان به ذره‌بین و نور مادون قرمز اشاره نمود، شایان ذکر است این نوع بررسی، از دو روش طیفی و میکروسکوپی استفاده می‌نماید. در روش طیفی از نورهای گوناگون برای بررسی اصالت اسناد استفاده می‌نمایند. در روش میکروسکوپی نیز از میکروسکوپ و ذره‌بین در مواردی مانند تراشیدگی و خراشیدگی و... استفاده می‌شود؛ ۲- بررسی شیمیایی: در این نوع بررسی، از علم شیمی و روش‌ها، داروها و ماده‌های شیمیایی و خاصیت آن‌ها در راستای شناخت اختلاف رنگ جوهرها و ظاهرشدن نوشته‌های پاک‌شده و پنهان استفاده می‌شود. استفاده از مواد در این روش باید با درصد مشخصی باشد وگرنه باعث از بین رفتن سند می‌شود؛ ۳- بررسی مقایسه‌ای: در بررسی مذکور، مقایسه بین خطوط اعم از ماشینی یا دستی، امضاها، مقایسه نوع چاپ و مسائل مربوط به آن‌ها مطرح می‌باشد. در این شیوه ویژگی‌های فردی و عادات تحریری تحریری نویسنده که منحصر به شخص بوده و سبب تمایز دستخط اشخاص از دیگران می‌گردد، مورد بررسی واقع می‌شود (۱۳).

۳-۲- بند دوم: سامانه جامع ثبت اطلاعات: وقوع

تغییرات وسیع در خصوص کامپیوتر و ارتباطات، تغییرات گسترده‌ای، را در محدوده‌های گوناگون زندگی بشری به دنبال داشته است. دنیای ارتباطات و اطلاعات بسیار سریع در حال تغییرات بوده است و ما در حال حاضر شاهد همگرایی بیش از پیش آن‌ها می‌باشیم، به نحوی که داده‌ها و اطلاعات بسیار سریع در حال تغییرات بوده و به تمام نقاط دنیا منتقل و مورد استفاده بهره‌وران واقع می‌شود. فناوری اطلاعات و ارتباطات بدون تردید تحولات فراوانی را به دنبال داشته است و اثر آن بر جوامع بشری به صورتی است که دنیای امروز به سرعت در حال مبدل گردیدن به یک جامعه اطلاعاتی می‌باشد.

افرادی که دچار بیکاری هستند و مستعد انجام بزه جعل می‌باشند، از تدبیرهای اشتغال‌زایی استفاده نمود (۱۵). افراد مذکور، در صورتی که دارای شغل و درآمد مناسبی نباشند، امکان تحریک آنان برای انجام جرم بسیار فراوان است، چراکه این اشخاص زمینه ارتکاب جرم را به شکل بالقوه در خود دارند و در زمان بیکاری و عدم وجود درآمد و سرگرمی انجام جرم بالفعل خواهد بود. علاوه بر این موارد باید گفت که ایجاد کمیته‌ها و شوراهای علمی و محلی پیشگیری اجتماعی در سازمان‌های دولتی و غیر دولتی که در خصوص پیشگیری از بزه‌کاری فعالیت می‌کنند، مانند نیروی انتظامی، دادگستری، کار و امور اجتماعی، آموزش و پرورش، شهرداری‌ها و... قادر است به ارائه شیوه‌های جدید و کارهای پیشگیری اجتماعی از جعل و نظارت بر وضعیت اجرای درست آنان کمک شایان توجهی نماید. جعل مسأله‌ای نیست که پس از مدتی به صورت کلی از صحنه اجتماع محو گردد، بلکه از آن جهت که این مسأله تقریباً پیوسته و به صورت دائمی است. بنابراین نهادهای پیشگیری از آن نیز باید دارای ساختار دائمی و سازمان‌یافته باشد.

۳- گفتار سوم: پیشگیری وضعی از وقوع جرم جعل و

فنون آن

در موضوع بحث این پژوهش، پیشگیری وضعی راهکار مناسب‌تری برای کاهش میزان وقوع جرم جعل است، چراکه مرتکبان این جرم در عموم موارد از درجه اجتماع‌پذیری و هوش و تحصیلات زیادی برخوردار هستند و استفاده کردن از سازوکارهای اجتماعی در خصوص آنان تأثیر زیادی ندارد. به واقع جلوگیری از تحقق این جرم که آثار زیانبار وسیعی را در حیطه‌های مادی و غیر مادی دربردارد، یکی از دغدغه‌های اصلی سازمان‌ها است و نیاز به شناسایی و استفاده از روش‌های علمی پیشگیری از وقوع آن و استفاده نمودن از پتانسیل‌های علمی موجود روز دنیا با توجه به عدم توانایی قانون مجازات به حد کافی در مقابل آن بسیار احساس می‌شود، از جمله راهکارهای عملی در این حیطه می‌توان به مواردی که در ادامه بررسی خواهیم کرد، اشاره نمود.

۳-۳- بند سوم: اصلاح ساختارها و ارتقای نهادهای

اجرایی: مقابله و پیشگیری از جرائم اقتصادی مانند جعل، از نظر پیچیدگی و اختصاصی بودن مباحث آن نیازمند استفاده از کمیسیون‌های تخصصی است که اطلاعات نظری و کاربردی کارشناسان‌های را برای گرفتن تصمیمات فراهم آورند. نهادهای اجرایی بااهمیت‌ترین ساختاری است که قادر است باعث کاهش یا افزایش جعل گردد.

۳-۴- بند چهارم: نظارت و بازرسی: نظارت و بازرسی

سازمان‌های متولی صدور اسناد می‌تواند در دو قالب انجام بگیرد: نخست از راه افزایش نیروی انسانی در نظارت و بازرسی، تا با رجوع دوره‌ای به مراکز صدور اسناد از یک طرف و کنترل دقیق عملکرد کارکنان متصدی صادرشدن اسناد از طرف دیگر، هم در زمان مناسب از تحقق تخلفات و جرائم اطلاع یابند و قادر باشند اقدامات لازم را برای پیشگیری از تداوم اعمال خلاف آن‌ها انجام بدهند و از گسترش محدوده ضررهای ناشی از این قبیل جرائم پیشگیری نمایند و هم به عنوان اقدامی از نوع پیشگیری اولیه، مانع ایجادشدن فرصت‌های مناسب جرم شوند، البته باید این مسأله را مورد توجه قرار داد که این موارد بیشتر در حیطه پیشگیری از جعل معنوی به وسیله کارمندان لحاظ می‌شود، با اجرای دقیق نظارت و بازرسی، می‌توان در پیشگیری از جعل از طریق کارمندان دولتی که در ماده ۵۳۴ قانون مجازات اسلامی لحاظ گردیده است، مؤثر بود. به واقع باید گفت اقدامات پیشگیری وضعی دارای اثراتی توسعه‌یابنده می‌باشند، در این معنا که وقتی یکی از این اقدامات در زمان و مکان ویژه‌ای انجام می‌گیرد، تأثیرات مثبت آن در پیشگیری از جرم به دیگر زمان‌ها و مکان‌ها نیز سرایت می‌نماید. به عنوان مثال زمانی که در یک راهروی خاص دوربینی به شکل مداربسته نصب می‌شود، به غیر از کاهش احتمال ارتکاب جرم، اثرات این عمل به دیگر راهروهای مجاور نیز تسری یافته که به این موضوع اشاعه منافع هم گفته می‌شود (۱۱). این قبیل اعمال می‌تواند در پیشگیری از جرم جعل هم تأثیرات زیادی داشته باشد. زمانی که در فاصله‌های زمانی نامشخص، اما به تعداد مناسب در طول یک سال، از مرکزهای صدور اسناد بازرسی‌های دقیق

انجام شود، علاوه بر این‌که چنانچه جرمی واقع شده باشد، با اطلاع به موقع از آن می‌توان از ادامه‌دادن اثرات آن جلوگیری نمود، اثرات این بازرسی‌های دوره‌ای به تمام مدت سال سرایت می‌نماید و احتمال ارتکاب جرم را در مجموع کاهش می‌دهد، چراکه همیشه این احتمال را برای افراد ایجاد می‌کند که بازرسان بدون خبر بیایند و در پی بررسی دفاتر آن‌ها برآیند و همین موضوع نیز آن‌ها را به دقت و درستی عمل بیشتر سوق خواهد داد. دومین شیوه نظارت نیز قراردادن آن‌ها در یک سامانه جامع الکترونیکی است. ثبت الکترونیکی و سامانه مذکور، استفاده از شیوه‌های جدید ارتباط برای تسهیل ثبت اسناد و مدارک می‌باشد. در گذشته ثبت بر اساس شیوه‌های سنتی با استفاده از کاغذ، اوراق بهادار و دفاتر سنتی به شکل غیر متمرکز ثبت اسناد در هر دفترخانه انجام می‌شد و امکان نظارت و کنترل سیستمی بر عملکرد آنان فراهم نبود، لذا ثبت الکترونیکی چنانچه گسترده و دقیق مورد اجرا قرار گیرد، در تمام زمینه‌ها می‌تواند مثر ثمر واقع شود که یکی از بااهمیت‌ترین این زمینه‌ها، کاهش و یا پیشگیری از وقوع جرم جعل است (۱۶).

۳-۵- بند پنجم: احراز هویت: از بااهمیت‌ترین دلایلی

که سبب می‌شود جاعلین از جعل اسناد و مدارک استفاده نمایند، نواقص سیستم احراز هویت می‌باشد. لازم است مراجع اجرایی در راستای اعمال سیاست جنایی اجرایی در باب این جرم، بازنگری نموده و احراز هویت به صورت درست‌تری انجام شود، همان‌گونه که در کشورهای پیشرفته با استفاده از فناوری‌های جدید این موضوع تحقق پیدا کرده و جعل هویت به آسانی امکان‌پذیر نیست. معمولاً جعل هویت چندان از طرف سردفتران و اجزای ثبت انجام نمی‌گیرد، لذا از توضیحات بیشتر پرهیز می‌نماییم.

۳-۶- بند ششم: استفاده از اسناد هوشمند: استفاده

از این اسناد می‌تواند در پیشگیری راهکار بسیار مناسبی باشد، چراکه به آسانی قابل جعل نیستند و اطلاعاتی که در آن‌ها ذخیره گردیده است، مورد محافظت زیادی واقع شده است. در نهایت باید گفت اسناد هوشمند یکی از بهترین جایگزین‌ها برای دفاتر حساب بانکی و... محسوب می‌شود. بر اساس نظریه

- فنون سخت‌تر نمودن اهداف: از طریق ایجاد موانع فیزیکی سد راه مجرمین بالقوه می‌گردند.

- روش‌های کنترل دسترسی: ورود به محیط یا فضاها به جهت دسترسی به آماج جرم را برای مجرمین بالقوه سخت‌تر می‌نمایند.

- غربال خروجی‌ها که در موارد عمده به این دلیل طراحی می‌شوند که اگر هم بزه‌کار موفق به دسترسی به آماج جرم شده باشد، اما موفق به خارج نمودن آن‌ها از موقعیت ارتکاب جرم نشود.

- یکی دیگر از فنون کاربردی پیشگیری وضعی، سعی در نهی مجرمین از انجام جرم دارد. آخرین راهی که جهت افزایش تلاش برای ارتکاب جرم پیشنهاد گردیده است، کنترل وسایلی می‌باشد که سبب ترغیب به ارتکاب جرم شده و یا برای آن ضروری هستند.

۳-۷- بند هفتم: فنون مبتنی بر افزایش خطرات

قابل پیش‌بینی جرم: یکی دیگر از راه‌های منصرف نمودن بزه‌کاران از انجام جرم، افزایش خطرات ملموس ارتکاب جرم است. هر چقدر که خطر حاکم بر ارتکاب جرم بیشتر باشد، اشخاص کمتری تمایل به انجام جرم خواهند داشت. این دسته از تدابیر نیز پنج تکنیک را شامل می‌شود که عبارتند از:

- توسعه محافظت: تقویت محافظت از آماج جرم موجب انصراف بزه‌کار بالقوه از عملی کردن تصمیم ارتکاب جرم می‌شود و حتی در صورت اقدام مرتکب نیز موجب ناکامی وی در اتمام موفقیت‌آمیز عملیات اجرایی جرم می‌گردد. ثبت آنلاین و موارد مرتبط با آن که در فصول آتی بیشتر به آن پرداخته می‌شود، یکی از راهکارهای سیاست جنایی در این باره است.

- کمک به نظارت طبیعی: مراقبت طبیعی مجموعه‌ای از روش‌های افزایش توانایی انسان‌ها و... در راستای مراقبت می‌باشد.

- مراقبت و نظارت رسمی: مراقبت و نظارت رسمی شامل بهره‌گیری از افسران مبلس به لباس رسمی یا وسایل کنترل و مراقبت برای ترساندن مجرمین بالقوه است. مراقبت رسمی به مراقبت به صورت کامل آشکار و محسوس اطلاق می‌شود که

فرصت جرم در تکوین جرم یک شخص بزه‌کار و شخص بزه‌دیده و همچنین موقعیت یا وضعیت وجود دارد. ارائه‌دهندگان نظریه پیشگیری وضعی یا پیشگیری موقعیت‌مدار بر این عقیده هستند که هدف پیشگیری اجتماعی از بین بردن علل خطر جرم است که اشخاص را مستعد به بزه‌کاری یا بزه‌دیدگی می‌نماید، اما در عمل هیچ‌گاه نمی‌توان به حالتی رسید که تمامی اقدامات پیشگیری اجتماعی به نتیجه برسد و دیگر هیچ بزه‌کار یا بزه‌دیده‌ای اضافه نشود و علاوه بر این در خصوص تمام بزه‌کاران موجود هم نمی‌توان اقدامات اصلاحی را به طور کامل انجام داد. علاوه بر پیشگیری اجتماعی، برای منصرف نمودن جاعل، نمی‌توان صرفاً از شیوه‌های مختلف پیشگیری کیفی، مانند تهدید بالقوه بزه‌کاران به مجازات، وضع و تصویب قوانین، تهدید بالفعل این افراد از راه اجرای مجازات و برگزاری جلسات دادگاه به صورت علنی و سرعت در آن استفاده نمود. به واقع همان‌گونه که عنوان شد، پیشگیری کیفی چندان تأثیری در کاهش ارتکاب جامعه نداشته است (۱۸)، لذا چاره‌ای نیست به جز این‌که این موضوع را بپذیریم که پیشگیری اجتماعی و کیفی به تنهایی دارای نواقصی هستند و باید در کنار آن‌ها تدبیرهایی مورد استفاده قرار گیرد که با فرض وجود بزه‌کاران تحریک شده و بزه‌دیدگان بالقوه موقعیت یا فرصت تقارن زمانی و مکانی میان بزه‌کاران و آماج جرم به وجود نیاید. برای حذف موقعیت یا فرصت جرم، اقداماتی نظیر دشوار ساختن ارتکاب آن، کاهش جاذبه آماج‌ها و افزایش خطر ارتکاب جرم مورد توجه قرار می‌گیرد. در ادامه در همین حیطه به ذکر فنون مؤثر در این باره پرداخته می‌شود.

۳-۸- بند هشتم: فنون مبتنی بر افزایش تلاش و

زحمت ارتکاب جرم: به عقیده برخی مانند کلارک هر چقدر زحمت انجام جرم کمتر باشد، تعداد بیشتری از بزه‌کاران اقدام به ارتکاب جرم خواهند نمود، برعکس هر چقدر زحمت بزه‌کاری و تلاش برای دسترسی به آماج بالاتر برود، اشخاص بیشتری از ارتکاب جرم منصرف خواهند شد (۱۹). این افراد تکنیک‌های ذیل را در این گروه قرار دادند:

۳-۱۰- بند دهم: قانون مبتنی بر کاهش تحریک بزه‌کاران: این فنون در تلاش هستند که تا با حذف نمودن و یا کاهش اقدامات تحریک‌کننده، از انگیزش بزه‌کاران بالقوه، جلوگیری و از این طریق وقوع جرائم آئی را منتفی نمایند. در زیرمجموعه این فنون نیز مواردی مانند کاهش ناکامی و فشار، اجتناب از ستیزه یا از بین بردن زمینه‌های وقوع تنش و درگیری، کاهش تحریک هیجانی، خنثی نمودن فشار روانی و... قرار دارد.

۳-۱۱- بند یازدهم: قانون مبتنی بر حذف بهانه‌ها: آخرین مسأله از فنون پیشگیری وضعی از جرم، از بین بردن بهانه‌ها می‌باشد. این بهانه‌ها در کامل نمودن رویه تصمیم‌گیری و گذرنمودن مرتکب از مرحله تصمیم به عمل نقش با اهمیتی دارد.

مبحث چهارم: نظام مثبتی و اعمال سیاست جنایی اجرایی

نظام مثبتی هر کشور از جمله ایران یکی از مهم‌ترین دستگاه‌های اجرایی محسوب می‌شود که با فعالیت صحیح خود می‌تواند امنیت روانی، اجتماعی، حقوقی و اقتصادی را برای جامعه هدیه بیاورد. از وظایف‌های اصلی این نهاد حفظ حقوق مالکیتی اشخاص و جامعه می‌باشد. نظام مثبتی هر جامعه‌ای برای داشتن حوزه‌ایی که در آن کمتر جرم اتفاق می‌افتد نیاز به تصویب قوانینی دقیق و واضح دارد، به نحوی که راه‌ها و خلأهای ارتکاب جرم را برای مجرمین مسدود نموده و از انجام جرم پیشگیری نماید، البته در سال‌های گذشته، اقدامات تأثیرگذاری با استفاده از فناوری‌های نوین در نظام مذکور در حیطه بالابردن ضریب امنیت، پیش‌بینی گردیده که نقش قابل توجهی در کاهش وقوع جرائم مثبتی به ویژه جعل و پیشگیری از انجام این جرائم ایفا می‌نماید (۲۰).

نباید از نظر دور داشت که هنوز الگوی مناسب در راستای آگاهی تخصصی و روزآمد اجزای ثبت و پژوهش و تحقیق مناسب برای ارتقای بیان عملکرد مجموعه سازمان وجود ندارد. گزارش برنامه راهبردی پنج ساله ۸۸-۱۳۸۴، مردادماه ۱۳۸۵ از سوی سازمان ثبت منتشر شد. این گزارش عنوان می‌دارد که با وجود واحد پژوهش و آموزش در زیرمجموعه

به هوشیاری و مراقبت و کنترل اوضاع را به بزه‌کاران بالقوه یادآوری کرده و آن‌ها را متقاعد می‌سازد که در صورت ارتکاب جرم شناسایی و دستگیر خواهند شد. افزایش احتمال واکنش فوری پلیس و نیروهای محافظ موجب انصراف بزه‌کاران بالقوه از ارتکاب جرم می‌شود.

- کاهش گمنامی: گمنامی، یعنی شرایطی که در آن احتمال شناخته شدن محدود باشد. تکنیک کاهش گمنامی در کاهش جرم تأثیرگذار است و موجب افزایش خطر دستگیری پس از ارتکاب جرم را افزایش داده و از این طریق انصراف بزه‌کاران را از انجام عملیات اجرایی جرم می‌گردد.

۳-۹- بند نهم: قانون مبتنی بر کاهش منفعت‌های قابل پیش‌بینی جرم: این دسته از قوانین نیز حاکم بر نظریه انتخاب عقلانی و همچنین نظریه اقتصادی جرم است. بر اساس نظریات مذکور، شخص بزه‌کار با سنجش میزان سود و زیان حاصله، ارتکاب جرم را وقتی انتخاب خواهد نمود که از نظر وی منفعت‌های حاصل از جرم بارزش‌تر از خطرات ناشی از ارتکاب آن باشد. پنج وضعیت در این قسمت حاکم است که به قرار ذیل است:

- نهان نمودن آماج جرم: در اصل شناسایی آماج جرم و در نهایت ارتکاب جرم به وسیله مجرمانی که در پی تعیین شکار مناسب هستند را منتفی می‌نماید.

- حذف آماج جرم که در اصل دسترسی به آماج جرم را برای افراد غیر قابل امکان ساخته و از این راه آنان را از ارتکاب جرم ناتوان می‌نماید.

- تکنیک مشخص نمودن اموال که از راه ضعیف نمودن انگیزه بزه‌کاران، آنان را از انجام جرائم علیه اموال منصرف می‌نماید.

- برهم زدن بازار جرم که محقق شدن هدف غایی از جرم را دچار شک جدی نموده و از این راه انگیزه مرتکب را ضعیف نموده و سبب منصرف شدن وی از ارتکاب جرم می‌گردد.

- از بین بردن سود برگرفته از ارتکاب جرم که در عمل انجام شدن جرم را به فعلی لغو و بدون نتیجه مبدل و در نهایت مرتکب را از انجام عملیات اجرایی جرم منصرف می‌نماید (۱۵).

پیشگیری وضعی محیطی نسبت به سایر روش‌های پیشگیری از جمله پیشگیری کیفری و اجتماعی به جهت صرف هزینه کمتر و همسویی هرچه بیشتر با حقوق شهروندی یکی از سودمندترین روش‌های پیشگیری است. این شیوه از پیشگیری به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل و شرایط محیطی جرم‌زا و اقدام در جهت بهینه‌سازی و یا از بین بردن آن شرایط زمینه کاهش مقابله با جرائم را فراهم آورد.

از طرفی عدم شفافیت در سیاست جنایی اجرایی می‌تواند مؤلفه‌های حکومت قانون در نظام حقوقی را با چالش‌های جدی مواجه کند. مفهوم حکومت قانون یکی از مفاهیم مبنایی و اساسی در عالم حقوق محسوب می‌شود. به طور کلی مقصود از حکومت قانون این است که کلیه روابط تابعان حقوق و آثار آن باید به موجب مقررات و قوانین خوب تنظیم شوند. مفهوم حکومت قانون دارای پنج عنصر اصلی می‌باشد که عبارتند از:

- ۱- دسترسی به عدالت و رسیدگی قضایی؛
- ۲- جزمیت حقوقی و قابل پیش‌بینی بودن؛
- ۳- تناسب؛
- ۴- برابری و عدم تبعیض؛
- ۵- شفافیت. در فضای حقوق کیفری، اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها دارای آثار بسیار مختلفی می‌باشد که یکی از آن‌ها تضمین مؤلفه‌های حکومت قانون می‌باشد. نکته دیگری که در پایان باید به آن عنایت داشت، این است که مؤلفه‌های سیاست جنایی اجرایی ارتباط بسیار نزدیکی با اصول دادرسی عادلانه دارند. اصول دادرسی منصفانه که در همه نظام‌های حقوقی که به عنوان یک مبنای اصلی محسوب می‌شوند، در واقع ضوابطی از حقوق بنیادین بشری هستند که در نظام حقوق بشر بین‌المللی به عنوان قواعد آمره محسوب می‌شوند. مقصود این است که ضوابط مزبور، در رأس سلسله مراتب هنجاری نظام حقوق بشر بین‌المللی قرار می‌گیرند و همه هنجارهای موجود باید منطبق با آن‌ها باشند و هیچ دولتی نمی‌تواند با توسل به عوامل رافع و موجهه مسؤولیت (مانند اضطرار) از اجرای تعهدات مزبور استنکاف کند. در واقع اصول دادرسی عادلانه با وجود عدم شفافیت در سیاست جنایی اجرایی و عدم اعمال صحیح آن در فرآیند پیشگیری از جرم، با چالش‌های اساسی مواجه می‌شود که این مسأله برای دولت‌ها در فضای حقوق بین‌الملل بشری نیز مسؤولیت بین‌المللی ایجاد می‌کند.

معاونت طرح و برنامه و ارائه برنامه‌های آموزشی، این سازمان کماکان با نبود آموزش‌های تخصصی و مدیریت مطلوب مواجه است، لذا نبود آموزش، به خصوص آموزش اخلاق حرفه‌ای، در بیشتر موارد سبب نقض اخلاق حرفه‌ای شده و زمینه‌ساز غالب جرائم، از جمله جعل است.

نتیجه‌گیری

پیشگیری غیر کیفری از وقوع جرم جعل در دو فضای مختلف صورت می‌گیرد، یکی پیشگیری اجتماعی و دیگری پیشگیری وضعی. در فضای پیشگیری اجتماعی، مسائلی مانند خدمات راجع به حمایت از خانواده‌ها و فرهنگ‌سازی به عنوان سنگ بنای اولیه مطرح می‌شود. علاوه بر این، در فضای پیشگیری وضعی با موضوعاتی مانند آموزش راهکارهای تشخیص و شناخت سندهای مجعول و اصیل، سامانه جامع ثبت اطلاعات، اصلاح ساختارها و ارتقای نهادهای اجرایی، نظارت و بازرسی، احراز هویت، استفاده از اسناد هوشمند، فنون مختلفی از جمله فنون مبتنی بر افزایش تلاش و زحمت ارتکاب جرم مواجه هستیم. در چارچوب نظام ثبتی ایران، سازوکارهایی برای پیشگیری وضعی از جرم جعل وجود دارد، اما در ارتباط با پیشگیری اجتماعی تصریحی در مقررات قانونی در زمینه جعل (در چارچوب قانون ثبت) مشاهده نمی‌شود. در واقع برای حاصل شدن نتایج مطلوب لازم است که در یک نظام ثبتی عوامل مربوط به پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی در کنار هم و به صورت مکمل به کار گرفته شوند، اما در نظام حقوقی ایران توجه بسیار محدودی به پیشگیری اجتماعی و به طور خاص نقش خانواده و فرهنگ‌سازی شده است. به همین جهت سیاست جنایی اجرایی قانونگذار ایران در عمل، ظرفیت به دست آوردن نتایج مطلوب را ندارد.

سیاست جنایی اجرایی در ایران در مجموع و به طور ویژه در جرم جعل، دارای ابعاد و ظرفیت‌های گسترده‌ای است که بعضاً نهادینه نشده است. از این جهت لازم است با برنامه‌ریزی منسجم از ظرفیت‌های مذکور استفاده نمود و آن‌ها را در حیطه هدف‌های معین گسترش بخشید، چراکه قدمی تأثیرگذار به سوی عدالت واقعی برداشته می‌شود. همچنین مشخص شد که

تقدیر و تشکر

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این پژوهش مساعدت و همکاری نمودند، تقدیر و تشکر می‌کنم.

سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تضاد منافع

در این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

References

1. Yousefi Maragheh M. The Role of the Police in Controlling and Supervising Professional and Veteran Criminals. *Detective Quarterly* 2010; 12(3): 1-48. [Persian]
2. Shiri A. Critique of the Crime Prevention Bill. *Quarterly Journal of Crime Prevention Studies* 2007; 2(1): 1-49. [Persian]
3. Niazpour A. Fundamentalization of crime prevention rights in Iran. *Quarterly Journal of Criminal Law Research* 2014; 2(6): 91-111. [Persian]
4. Shiite Ali A, Zare V, Zare M. The position of reactionary participatory criminal policy in the criminal prosecution stage in Iranian law. *Criminal Law and Criminology Studies* 2015; 2(5): 287-310. [Persian]
5. Beyranvand F. Jus Cogens and Erga Omnes Obligations in International Law. MA Dissertation. Tehran: Islamic Azad University; 2013. p.100. [Persian]
6. Beyranvand F. The procedure of national courts in confronting with international soft law with emphasis on international humanitarian law. Ph.D. Dissertation. Tehran: Islamic Azad University; 2020. p.325. [Persian]
7. Haji Dehabadi M. The Relationship between Ethics and Criminal Policy. MA Dissertation. Qom: Mofid University; 2008. p.141. [Persian]
8. Rahmanian H, Habibzadeh M. Criminal Instrumentalism, Realm, Concept, Indicators. *Journal of Criminal Law Research* 2013; 2(5): 47-81. [Persian]
9. Najafi Tavana A. Criminology. Tehran: Measurement and Education Publications; 2005. p.8-9. [Persian]
10. Gholami H. Evaluating the components of Iran's criminal policy implementation in organizing actors in the field of prevention and combating economic corruption. *Quarterly Journal of Public Policy* 2017; 3(5): 29-150. [Persian]
11. Soodmand M. The Role of the Penal System in Crime Prevention. MA Dissertation. Qom: Qom Higher Education Complex; 1997. p.131. [Persian]
12. Bayat B. Prevention of recidivism with a community-based approach. Tehran: NAJA Social Affairs Publications; 2008. p.31-32. [Persian]
13. Nejabati M. Scientific Police. Tehran: Samat Publications; 2002. p.200-201. [Persian]
14. Azimzadeh Ardabili F, Hesabi S. Criminal Policy and Its Conceptual Evolution. *Journal of Excellence in Law* 2011; 4(15): 120-149. [Persian]
15. Mohammad Nasl G. The Crime Prevention Process. *Law Quarterly, Journal of the Faculty of Law and Political Science* 2010; 40(1): 11-37. [Persian]
16. Weil S, Corradi C. Femicide across Europe: Theory, Research and Prevention. London: Policy Press; 2018. p.11-15.
17. Ghasemi Moghadam H. Crime Prevention in Iran. Tehran: Official Gazette of the Islamic Republic of Iran; 2009. p.154-155. [Persian]
18. Babaei N. Intelligent control of electronic documents in the digital age. *Treasure of Documents* 2003; 13(2): 90-95. [Persian]
19. Afrasiabi A. The governing paradigms of crime prevention. *Crime Prevention* 2010; 5(17): 190-213. [Persian]
20. Nazari H. The effects of electronic process in the prevention of registration crimes. MA Dissertation. Tehran: Islamic Azad University; 2016. p.160. [Persian]